

Προς μια αναζήτηση του «νέου» στην Ευρωπαϊκή Ριζοσπαστική Αριστερά. Μια κριτική ανάγνωση του βιβλίου του Γιώργου Χαραλάμπους για την Ευρωπαϊκή Ριζοσπαστική Αριστερά

Σε όλη την διάρκεια των φοιτητικών μου χρόνων είχα την αίσθηση ότι υπήρχε μια λανθάνουσα τάση στον ακαδημαϊκό χώρο να αναζητούμε διακαώς το καινούριο, ή καλύτερα να το επινοούμε, εισάγοντας νέους όρους ασχέτως αν αυτό συνοδεύεται από μια επαρκή αιτιολόγηση και απαραίτητη ιστορικοποίηση των κοινωνικών φαινομένων. Ένας όρος που συνεχώς έχει πέσει θύμα της τάσης αυτής είναι η Ριζοσπαστική Αριστερά (ΡΑ), με αποτέλεσμα να βιώνει μια αχαλίνωτη επανεφεύρεση, σε τέτοιο βαθμό που αν ρωτήσουμε κάποιον τι σημαίνει ο όρος αυτός πολύ δύσκολα θα μας δώσει μια ικανοποιητική απάντηση.

Οι εμφανείς ανεπάρκειες του ακαδημαϊκού χώρου δεν μπορούν να αιτιολογήσουν επαρκώς την αδυναμία μιας ικανοποιητικής οριοθέτησης και ταξινόμησης της ΡΑ πέραν από τον γενικόλογό ορισμό της ΡΑ ως «της πέραν της σοσιαλδημοκρατίας Αριστεράς». Οι μεταπολεμικές εξελίξεις και δη η κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων και η επέλαση του νεοφιλελευθερισμού από τη δεκαετία του 1990 έθεσαν οριστικά σε αμφισβήτηση το ολιστικό μαρξιστικό αφήγημα και αναδιαμόρφωσαν ριζικά το αριστερό στρατόπεδο. Έτσι, επικυρώθηκε η πολυδιάσπαση στον χώρο της Αριστεράς, χωρίς καμία επιμέρους συνιστώσα να δείχνει ικανή να ηγεμονεύσει και να παραγάγει ένα συνεκτικό πρόγραμμα ενάντια στον νεοφιλελευθερισμό.

Το βιβλίο αυτό αναδεικνύει την προβληματική της χρήσης και κατάχρησης του όρου «νέο», χρησιμοποιώντας το ως ερμηνευτικό σχήμα για την ιστορικοποίηση της σύγχρονης ΡΑ «για να αναδείξει τις συνέχειες και τις ασυνέχειες ανάμεσα στις διάφορες ιστορικές στιγμές της ριζοσπαστικής αριστερής πολιτικής στην Δυτική Ευρώπη» (Χαραλάμπους, 2021:4). Η ιδεολογία της ΡΑ αναφέρεται σε δύο στοιχεία. Πρώτο στοιχείο είναι ο ριζοσπαστισμός, ο οποίος προϋποθέτει μια ριζική συστημική αλλαγή και δεύτερο στοιχείο η αυτοτοποθέτηση στην αριστερά. Η τελευταία προϋποθέτει την αναδιανομή της οικονομικής και πολιτικής εξουσίας προς όφελος των καταπιεσμένων. Ο συγγραφέας προσεγγίζει την ΡΑ όχι ως κομματική οικογένεια αλλά ως πολιτική οικογένεια που μέσα τις συνυπάρχουν διαφορετικοί πρωταγωνιστές (πολιτικά κόμματα, κοινωνικά κινήματα) προσπαθώντας να διευρύνει τα όρια του πολιτικού πέρα από τους θεσμούς και την

εκλογική διαδικασία.

Στο πλαίσιο αυτό, μελετά τρεις ιστορικές περιόδους, πιο συγκεκριμένα «κύκλους διαμαρτυρίας» και πως έχουν αυτές οι περίοδοι οδηγήσαν στην ανάδειξη ή όχι του καινούριου στην ευρωπαϊκή ΡΑ:1960-τέλη 1970 με την ανάδειξη των νέων κοινωνικών κινημάτων(ΝΚΚ) και των μεταϋλιστικών αιτημάτων· 1990 -μέσα 2000 Παγκόσμιο Κίνημα δικαιοσύνης-GlobalJusticeMovement (GJM)· Κρίση του 2008-έως και σήμερα. Επιλέγει μια φιλόδοξη συγκριτική προσέγγιση που εκτείνεται ταυτόχρονα στον χώρο και στον χρόνο. Γιατί όμως είναι αναγκαία μια τέτοια προσέγγιση που της διαφεύγει φαινομενικά το συγκεκριμένο και το παροντικό; Γιατί πρέπει να μας απασχολεί το παρελθόν; Σύμφωνα με τον Γιώργο Χαραλάμπους η ιστορική εξέλιξη των κοινωνικών φαινομένων είναι η μόνη που μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε την παροντική κατάσταση στην ΡΑ και μπορεί να μας επιτρέψει να κάνουμε πιθανές κρίσεις για το μέλλον.

Η ιστορική εξέλιξη είναι αναγκαία και για τον προσδιορισμού του «νέου» το οποίο ετεροπροσδιορίζεται πάντα σε σχέση με το υπάρχον ή/και το παλιό. Το νέο, επομένως, μπορεί να σημαίνει πολλά πράγματα, από την ανάδειξη ενός ολοκαίνουριουμέχρι την αναβίωση ενός πρότερου φαινομένου. Αρκεί να σκεφτούμε την ονομασία του νέου φορέα των 11 αποχωρησάντων από το ΣΥΡΙΖΑ. Η «Νέα Αριστερά» ως συμβολική ονομασία ακροβατεί στο άβολο και αμφίσημο μεταίχμιο: από τη μία της ανασύστασης της πρότερης κληρονομιάς του Συνασπισμού/ΣΥΡΙΖΑ και από την άλλη της αναδιαμόρφωσης μιας καινούριας στρατηγικής.

Ο συγγραφέας διερευνά στις τρεις ιστορικές περιόδους, την εξέλιξη της ΡΑ μέσα από τρεις διαστάσεις: α)την ιδεολογία και ταυτότητα των κομμάτων της ΡΑ και των κοινωνικών κινημάτων· β)την ρητορική που επιλέγουν για να πλαισιώσουν την κινητοποίηση και την αντίσταση· και γ) την οργανωτική συγκρότηση που εμπεριέχει την δομή και τις διαδικασίες των συλλογικών υποκειμένων.

Σε ό,τι αφορά τις δύο πρώτες διαστάσεις ασχολείται με μία σειρά από κρίσιμα ερωτήματα: Πώς εξελίχθηκαν οι θέσεις των κινημάτων και των κομμάτων γύρω από τα ζητήματα της δημοκρατίας, της στρατηγικής για τον κοινωνικό μετασχηματισμό (επανάσταση/αντικαπιταλισμός vs μεταρρύθμιση/αντινεοφιλελευθερισμός), την οικολογία, την αλληλεγγύη, τον διεθνισμό κ.ά.; Ποια από όλα αυτά τα ταυτοτικάστοιχεία υπερείχε κάθε περίοδο και με ποιους όρουςνοηματοδοτούνταν κάθε φορά το περιεχόμενό του; Και εν τέλει, πώς μεταβλήθηκαν οι ταυτότητες των ΡΑΚ τις τρεις αυτές δεκαετίες;

Η περιγραφή και ανάλυση της διαδικασίας ταυτοτικής διαμόρφωσης στην οποία προβαίνει ο συγγραφέας είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική. Εκκινεί από τον μεταπολεμικό συμβιβασμό που απέκλεισε την πιθανότητα επαναστατικής ανατροπής από τα κομμουνιστικά κόμματα και την σοσιαλδημοκρατία και οδήγησε στη μετεξέλιξη των πρώτων σε ευρωκομμουνιστικά κόμματα που ασκούν κριτική στην ΕΣΣΔ και στην αποκήρυξη του μαρξισμού από τα δεύτερα.

Αναλύει το πως τα νέακοινωνικά κινήματατης δεκαετίας του 1960 συνομιλούν με το κομματικό σύστημα και εν τέλει οδηγούν και στη διαμόρφωση της Νέας Αριστεράς (NewLeft) που ενσωματώνει

προγραμματικά τα μεταϋλιστικά αιτήματα και συγκρότηση των πράσινων κομμάτων. Εν συνεχεία δείχνει πως η Πτώση του Τείχους το 1989 οδήγησε σε ταυτοτική κρίση συνολικά την κομμουνιστική Αριστερά και πως μετά το 1990 και ιδιαίτερα την οικονομική κρίση του 2008 ο πυρήνας των κομμάτων της ΡΑ επικεντρώθηκε στην κριτική στον νεοφιλελευθερισμό, στην αναζήτηση ενός νέου κείνσιανισμού και στον εκδημοκρατισμό της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Μέσα σε αυτό το συνεχές αναπροσαρμογών, συνεχειών και τομών η πιο κομβική αλλαγή φαίνεται να είναι η σταδιακή μετατόπιση από την επανάσταση στον ρεφορμισμό που καθορίζει ευρύτερα και τις υπόλοιπες ταυτοτικές θεματικές αλλά και τα ρητορικά και οργανωτικά σχήματα της ΡΑ. Στη συνάφεια αυτή, οι προσαρμογές στην ρητορική των κοινωνικών κινήματων και των κομμάτων στην ΡΑ χαρακτηρίζονται από τη μετάβαση από έναν έντονα μαρξιστικό λόγο σε πιο γενικόλογες διατυπώσεις βασισμένες στα ανθρώπινα δικαιώματα και στα ταυτοτικά ζητήματα και στις διαφορετικές χρήσεις του λαϊκισμού και του εθνικισμού ως μεθόδους πλαισίωσης της δράσης και της θεωρίας.

Ως προς την οργανωτική διάσταση, το αίτημα του εκδημοκρατισμού είναι παρόν στις τρεις περιόδους και στα κοινωνικά κινήματα και τα κόμματα, κάθε φορά, όμως φέρει διαφορετικό φορτίο. Πολύ χρήσιμη είναι η ανασκόπηση που κάνει ο συγγραφέας στο προτελευταίο κεφάλαιο στις οργανωτικές εξελίξεις των κομμάτων αρχίζοντας από τα μοντέλα του κόμματος μαζών (σοσιαλδημοκρατία) και του κόμματος νέου τύπου της Τρίτης Διεθνούς (κομμουνιστικά κόμματα) στο πολυσυλλεκτικό κόμμα, το κόμμα του καρτέλ και τις πιο πρόσφατες προσπάθειες κομματικής οργάνωσης που ενσωματώνουν οργανικά τις τεχνολογικές εξελίξεις και νέους συμμετοχικούς τρόπους λειτουργίας. Και αυτό δίχως να αποφεύγουν-μερικές φορές το επιδιώκουν ίσως- το φαινόμενο του νεοδημοψηφισματικού τύπου δημοκρατίας που ενισχύει τις αντιδημοκρατικές τάσεις, ενώ φαινομενικά τις αντιπαλεύει.

Εν κατακλείδι, ο στόχος που θέτει το βιβλίο αυτό είναι μεγαλεπήβολος, καθώς επιστρατεύει μια συγκριτική προσέγγιση για να μελετήσει την εξέλιξη των κομμάτων και των κοινωνικών κινήματων της ευρωπαϊκής ΡΑ σε τρεις χρονικές περιόδους, αποφεύγοντας και πιο συγκεκριμένα παλεύοντας ενάντια στις εύκολες απαντήσεις, και τις προιδεάσεις και τα αναθέματα που συνοδεύουν πολλές φορές παρόμοιες συγκρίσεις στην πολιτική συζήτηση.

Αν περιμένει κάποιος διαβάζοντας το βιβλίο να βρει ένα μονοσήμαντο και ξεκάθαρο συμπέρασμα για το τι είναι πλέον νέο στην πολιτική, τότε ατύχησε. Ο στόχος του βιβλίου είναι να αναδείξει πως το νέο δεν είναι μια απόλυτη, αλλά μια συγκριτική έννοια που ετεροκαθορίζεται από το τι έχει υπάρξει και πολλές φορές αποτελεί επανεπίνοηση ή επάνοδος παρελθοντικών ιδεολογικών, ρητορικών και οργανωτικών μοτίβων. Σίγουρα η ανάγνωση αυτού του βιβλίου, πέρα από εξαιρετικά βοηθητική σε οποιοδήποτε φοιτητή και φοιτήτρια πολιτικής επιστήμης, είναι και μια καλή ευκαιρία για να αναστοχαστούμε ποιες διαδρομές διέσχισε και μέσα από ποιες παραδόσεις πορεύτηκε η ΡΑ για να φτάσει στη συγχρονικότητα της σημερινής πολιτικής της παρουσίας.

Το βιβλίο του Γιώργου Χαραλάμπους, Giorgos Charalambous, *The European Radical Left. Movements and Parties since the 1960s* (Pluto Press, 2021), είναι ελεύθερα προσβάσιμο στο:

<https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/54624>.

* Η Ιλρίντα Μουσαράι είναι υποψήφια διδακτόρισα στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.